

SŁOWO WSTĘPNE

Najnowszy tom „Logopedii” ukazuje się w czasie, kiedy powraca dyskusja na temat statusu logopedii jako nauki. Polskie Towarzystwo Logopedyczne od lat prowadzi starania, by logopedia została formalnie wyodrębniona jako osobna dyscyplina naukowa i w tych działaniach nie ustaje. Od połowy XX wieku w Polsce krystalizuje się pogląd, że logopedia jest samodzielną dyscypliną naukową powstałą z komponentów wiedzy: medycznej, językoznawczej, psychologicznej i pedagogicznej, a powołanie Polskiego Towarzystwa Logopedycznego, którego statutowym celem stał się rozwój wiedzy o mowie i jej zaburzeniach, pozwoliło tę naukę tworzyć.

Termin „nauka” stosowany jest dwojako: na oznaczenie społeczności naukowców i instytucji, które oni reprezentują, a także na określenie czynności naukowych i ich wytworów, które budują strukturę wiedzy. Polskie Towarzystwo Logopedyczne jest instytucją skupiającą od blisko 70 lat społeczność polskich logopedów i na łamach swojego organu prezentuje ich naukowe dokonania. O statusie logopedii decydują metody badawcze i język opisu, którymi posługują się autorzy prac publikowanych na łamach naszego czasopisma. Według metodologów nauk to właśnie te dwa elementy decydują o tym, czy coś jest naukowe, czy też nie jest.

Najważniejszymi wynikami badań naukowych są teorie naukowe, ale wymagają one uzasadnienia, czyli konfrontacji założeń z rezultatami doświadczenia: wynikami obserwacji, pomiarów i eksperymentów. Ta zasada przyświeca strukturze każdego tomu „Logopedii”, w którym znajdują się zarówno teoretyczne rozprawy naukowe, jak i wyniki badań eksperymentalnych oraz pogłębione analizy przypadków, inspirujące do systemowych wykładni. Teoria jest czynnikiem otwierającym perspektywy poznaniu zjawisk naukowych, lecz to właśnie eksperyment chroni naukę przed błędem i zmusza do szukania nowych dróg.

Logopedia jest nauką złożoną i wieloaspektową, stąd w prezentowanym tomie znalazło się bogactwo problemów i metodologii badawczych. W pierwszej części – *Rozprawy* – zamieszczono gruntowne opracowania naukowe specjalistów podejmujących problemy metodologiczne i prowadzących szeroko zakrojone badania empiryczne. Ten dział otwiera artykuł Ewy Humeniuk i Zbigniewa Tarkowskiego *Osobowość chronicznie jękających się*. Autorzy, odwołując

się do holistyczno-systemowego podejścia w terapii jąkania, które zakłada nie tylko poprawę płynności mówienia, lecz także terapię osoby jākającej się, poszukując psychicznego profilu osoby jākającej się. Następny artykuł, autorstwa Grażyny Jastrzębowskiej, zatytułowany *Zaburzenia neurorozwojowe. Zmiany w podejściu teoretycznym i diagnostycznym*, jest syntetycznym przeglądem zmian w sposobach kategoryzowania i nazywania, a także w kryteriach rozpoznawania zaburzeń rozwoju psychicznego i językowego, jakie dokonały się na przestrzeni lat w międzynarodowych systemach klasyfikacji chorób (ICD i DSM). Kwestie terminologiczne podejmuje też Ewa Hrycina w artykule *Zaburzenia semantyczne i pragmatyczne – problemy terminologii*. Autorka skupia się na grupie zaburzeń, których przyczyny i mechanizmy wciąż nie są w pełni rozpoznane, wykazuje ich związek z opisanymi jednostkami zaburzeń mowy, a następnie odnosi je do praktyki postępowania logopedycznego. Interesującym przykładem zastosowania metodologii kognitywnej w opisie oligofazji jest kolejny artykuł autorstwa Urszuli Jęczeń: *Kreatywne a schematyczne operowanie wiedzą na przykładzie definicji kognitywnej*. Badaczka porównuje w nim sposoby tworzenia definicji przez dzieci w starszym wieku szkolnym w normie intelektualnej z dziećmi z niepełnosprawnością umysłową w stopniu lekkim, wyjaśnia też mechanizmy, które doprowadzają do odmiennej konceptualizacji struktur pojęciowych w umysłach dzieci z oligofazją. Obraz zaburzeń językowych i komunikacyjnych w przypadkach pragnozji prezentuje Aneta Syta w artykule *Dysfunkcje prawej półkuli mózgu a deficyty językowe i komunikacyjne*, ilustrując przejawy trudności w rozumieniu znaczeń metaforycznych, percepcji wykładników prozodii emocjonalnej i lingwistycznej oraz respektowaniu reguł społecznych w zachowaniach językowych.

Kolejna grupa artykułów dotyczy sprawności realizacyjnych. Wśród nich jest opracowanie autorstwa Moniki Łuszczuk – *Język w przestrzeni oralnej*, w którym autorka objaśnia specyfikę ułożenia języka w pozycji spoczynkowej, podczas mówienia oraz w trakcie pauz realizowanych w toku mowy, wskazuje przy tym na uwarunkowania anatomiczno-fizjologiczne i fonetyczne. Czytelnik dowie się też o zjawisku podparcia językowego, które dotąd nie było opisywane w polskiej literaturze przedmiotu. Jolanta Wojciechowicz, Małgorzata Waryszak, Grzegorz Barszczewski, Marcin Baran i Tomasz Tomaszewski w artykule *Analiza akustyczna głosek [s], [z], [š] i [ž] u pacjentów Kliniki Chirurgii Szczękowo-Twarzowej UM w Lublinie operowanych z powodu wady szkieletowej klasy III wg Angle'a* podejmują problem wpływu warunków anatomicznych układu artykulacyjnego na sposób artykulacji głosek sybilantnych na przykładzie pacjentów z wadą układu stomatognatycznego, badanych przed operacją i po operacji przywracającej prawidłowe warunki anatomiczne. Problematyka dyslalii rozwijana jest też w artykule Beaty Ciecierskiej-Zajdel – *Wewnątrzjęzykowe uwarunkowania zniekształceń wymowy polskich sybilantów palatalnych*. Autorka przedstawia częstość występowania zniekształceń artykulacyjnych u młodych kobiet i analizuje związek deformacji wymowy, określanej jako „załotne seplenienie”, z cechami artykulacyjnymi głosek, ich sąsiedztwem fonetycznym, pozycją w wyrazie oraz prozodycznymi cechami wypowiedzi. Kolejny

artykuł autorstwa Danuty Pluty-Wojciechowskiej – pod intrygującym tytułem *Orofacijologopedia* – przedstawia motywacje, które skłoniły autorkę do określenia jedną nazwą grupy zaburzeń związanych z wadliwą budową lub nieprawidłowym funkcjonowaniem narządów mowy. Pierwszą część tomu wieńczy praca *Персонафикация в логопедической работе с детьми с общим недоразвитием речи*, w której moskiewskie autorki – Филичева Татьяна Борисовна i Туманова Татьяна Володаровна – wskazują na metodyczną, a także terapeutyczną wartość zjawiska personifikacji w logopedycznej pracy z dziećmi.

Część druga – *Z praktyki logopedycznej* – zawiera prace odnoszące się do praktycznych aspektów logopedii. Anna Zwierzchowska, Katarzyna Bieńkowska i Piotr Jurczak w artykule *Motoryka artykulacyjna a status fizyczny i sprawność mięśni oddechowych dzieci z wadą wymowy* wskazują na ścisłą zależność pomiędzy fizycznymi możliwościami dziecka a jego sprawnościami artykulacyjnymi. Z kolei Agnieszka Hamerlińska w tekście *Węch i jego zaburzenia przedmiotem badań (również) logopedii* opisuje zmysł węchu, jego rozwój, funkcjonowanie i zaburzenia, wskazując na przypadki współwystępowania zaburzeń mowy oraz zaburzeń węchu w przebiegu różnych chorób. Dalej Tomasz Woźniak w przeglądowym opracowaniu *Techniki kształtowania płynności mówienia jako podstawa kompleksowej terapii jękających się starszych dzieci i młodzieży* dowodzi, że kształtowanie płynności mówienia powinno być podstawą wszelkich metod kompleksowej terapii jękających się dzieci i młodzieży, ponieważ podstawowym celem terapii jest w tych przypadkach uzyskanie stałej poprawy płynności mówienia. Praktyczny charakter ma również artykuł Marty Wysockiej: *Możliwości zastosowania muzyki w terapii logopedycznej. Przegląd badań*. Autorka zaprezentowała możliwości wykorzystania muzyki w terapii zaburzeń mowy, słuchu i głosu. Prozodycznych aspektów wypowiedzi dotyczy tekst *Tempo artykulacji i tempo mówienia w otępieniu alzheimerowskim* zespołu badaczy: Mirosława Michalika, Stanisława Milewskiego, Katarzyny Kaczorowskiej-Bray, Anny Solak i Małgorzaty Krajewskiej, którzy zaprezentowali wyniki własnych badań empirycznych. Badając w wypowiedziach osób z chorobą Alzheimera następujące parametry: średni udział pauz w wypowiedziach, średni czas trwania wszystkich pauz oraz pauz właściwych, średni czas trwania pauz wypełnionych i częściowo wypełnionych, a także porównując otrzymane wyniki z normami określonymi dla polszczyzny, wykazali, że ocena czasowych parametrów mówienia może być pomocna w określaniu ryzyka choroby Alzheimera i pierwszych jej objawów. Kolejny artykuł, autorstwa Lilianny Konopskiej – *Laryngologiczne uwarunkowania dobrostanu dzieci z desonoryzacją*, ma także charakter empiryczny. Autorka dowiodła, że w przypadku zaburzeń desensoryzacyjnych koniecznym warunkiem prawidłowego postępowania logopedycznego jest badanie laryngologiczne i specjalistyczne leczenie ze względu na problemy otologiczne i audiologiczne. Kolejny artykuł – *Podejście interakcyjne rodzic – dziecko w terapii opóźnień rozwoju mowy* autorstwa Ewy Gacki przybliży techniki stymulacji rozwoju językowego oparte na podejściu interakcyjnym, w którym nacisk kładzie się na komunikowanie z dzieckiem, a nie mówienie do dziecka. Ostatni tekst w tym dziale,

autorstwa Alicji Chilińskiej-Pułkowskiej – *Terapia logopedyczna osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną*, wskazuje na trzy główne cele terapii logopedycznej w przypadkach głębokiej niepełnosprawności intelektualnej: poprawę w zakresie funkcji oddechowych, czynności jedzenia i picia oraz sprawności komunikacyjnych.

Część *Studia przypadków* wypełniają szczegółowe opracowania czterech problemów logopedycznych przedstawione na przykładzie kazuistycznych opisów (Justyna Kukielko-Tomulewicz, Klaudia Kurowska, Tomasz Magnuszewski, *Dziecko z zespołem Williamsa – diagnoza, terapia, rokowania. Studium przypadku dziecka 3-letniego*; Jolanta Panasiuk, *Mutyzm w autyzmie. Studium przypadku*; Lidia Nawrocka, Hanna Mackiewicz-Nartowicz, Hanna Owczarzak, Anna Sinkiiewicz, Agnieszka Garstecka, *Pomutacyjna niestabilność głosu – opis przypadku*; Izabela Buczyńska, *Zaburzenia mowy u pacjentów onkologicznych regionu głowy i szyi w diagnozie i terapii logopedycznej. Studium przypadku*).

Osobną grupę stanowią prace pomieszczone w części *Konteksty logopedii*, które pokazują wieloaspektowość badań logopedycznych i ich związek z lingwistyką (Joanna Chłosta-Zielonka, *Rola pisarstwa autobiograficznego w kształceniu logopedycznym*; Maria Ostasz, Marta Pustuła, *Edytorski aspekt logopedycznych wierszy w książkach obrazkowych*; Monika Czerepowicka, Magdalena Osowicka-Kondratowicz, *Jasnopis a wsparcie osób z zaburzeniami mowy – na przykładzie materiałów ze środowiskowej debaty konsultacyjnej dla słabosłyszących*), pedagogiką (Monika Kaźmierczak, *Słabowidzący aktywnym uczestnikiem komunikacji. Możliwości wsparcia ucznia w przestrzeni ogólnodostępnej szkoły średniej*) i medycyną (Maria Hortis-Dzierzbicka, *Interdyscyplinarne leczenie rozszczepów wargi i/lub podniebienia – aktualny stan wiedzy*).

Rozwój nauki jest nierozzerwalnie związany z dyskusją, czasem polemiczną. Stąd w tomie znalazł się głos Zbigniewa Tarkowskiego (*W trosce o dobre obyczaje. Uwagi polemiczne do artykułu Tomasza Woźniaka*) oraz odpowiedź autora artykułu, Tomasza Woźniaka (*O dobre obyczaje i zdrowy rozsądek – odpowiedź na uwagi Zbigniewa Tarkowskiego*).

Tom zamykają recenzje dwu monografii naukowych, które ukazały się w ostatnim czasie, a mianowicie książki Danuty Pluty-Wojciechowskiej – *Efektywność terapii dyslalii. Logopedyczno-lingwistyczna analiza wyników badań*, oraz Wojciecha Lipskiego – *Zaburzenia konotacji w schizofrenii*.

Niniejszy tom „Logopedii” ukazuje się 60 lat po tym, jak staraniem Komisji Logopedycznej w 1960 roku został opublikowany pierwszy numer czasopisma „Logopedia – Zagadnienia Kultury Żywego Słowa”. Od lat „Logopedia” ukazuje się dzięki benedyktyńskiej pracy Pani dr Urszuli Jęczeń – Sekretarz Redakcji. To już dwudziesty tom, który wyszedł spod Jej ręki. W imieniu wszystkich Autorów i Czytelników najpiękniej Pani Sekretarz za te wszystkie tomy dziękuję.

Jolanta Panasiuk